

1/2022

BESKYDY

zpravodaj chráněné krajinné oblasti

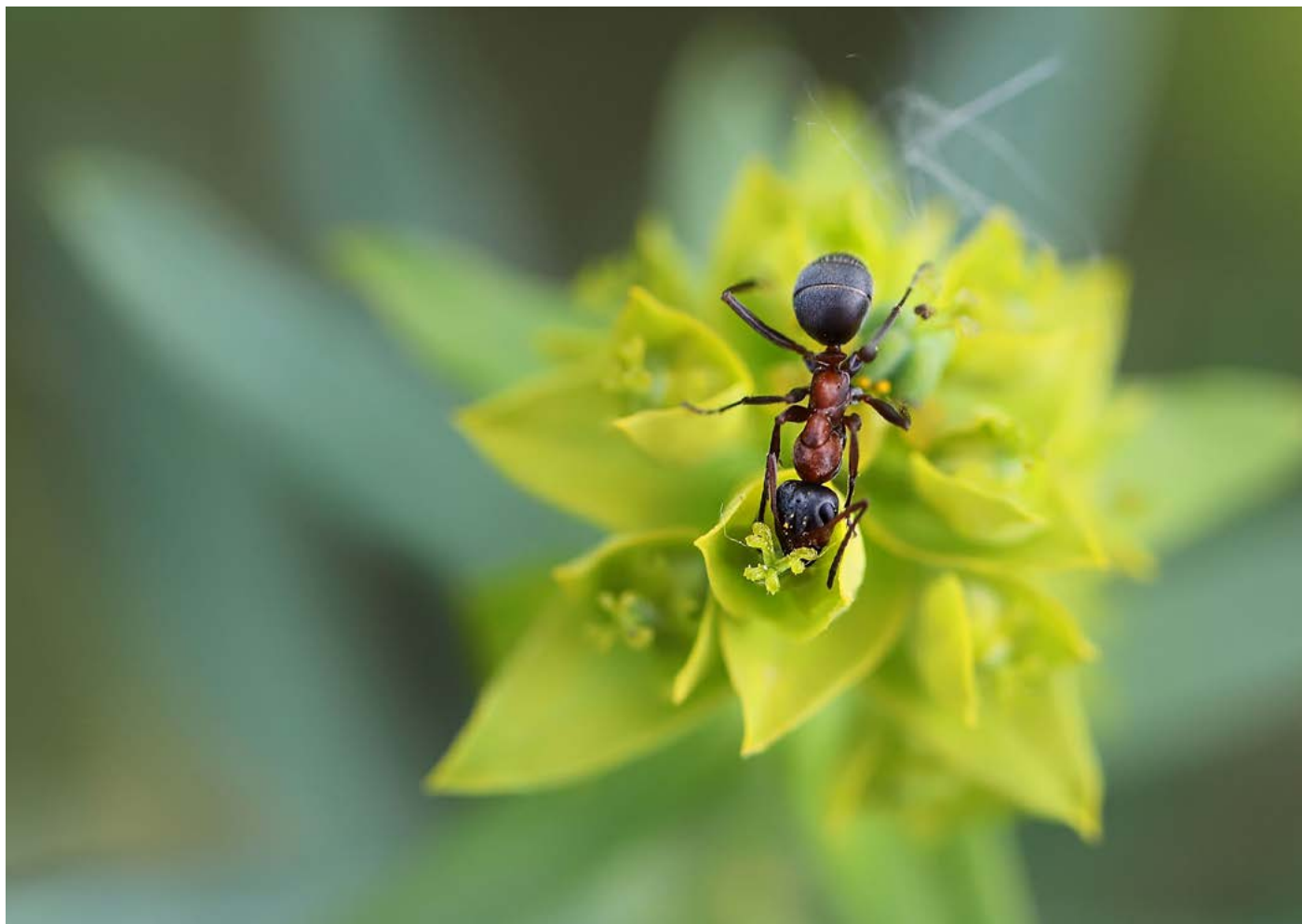

Foto: F. Jaskula

Modrásek černoskvrný – jak je na tom na Valašsku?

Z terénního zápisníku šnekaře

Beskydy – lepší místo pro motýly

Voda pro les, voda pro lidi

Nově a lépe chrání přírodu na Lesní správě Frýdek-Místek

Netopýr velký

Jsou malí a je jich hodně. Umí se organizovat pomocí vůní, vládnou žihadly i ostrými kusadly. A sežerou víc housenek než všichni ptáci. Řeč je o mravencích. Přestože nám – samozřejmě kromě Ferdy – přijdou všichni stejní, není mravenec jako mravenec. I když jsou jejich příbytky jako hrady s dokonalou obranou, najdou se i takoví „vykukové“, kteří se k nim podvodem vloudují a tváří se jako jejich larvy, aby si zajistili bezpečný domov pro svůj vývoj. Kupodivu toto dokáže několik druhů něžných modrásků. A právě vzácným druhům modrásků, stejně jako roháčům nebo jasoňům byl věnován projekt LIFE, nazvaný podle dramatu bratří Čapků *Ze života hmyzu*. Ono to přežití některých druhů už skoro drama je. Naštěstí se našli hospodáři i ochránci přírody, kteří byli k nezastavení jako ti mravenci a udělali spoustu práce pro záchranu ohrožené drobotiny. Pokud se chcete dozvědět více, stačí začíst se do Zpravodaje.

František Jaskula

Modrásek černoskvřnný – jak je na tom na Valašsku?

Lukáš Spitzer

Detailní výzkum výskytu krále valašských motýlů – pro místní přírodu ikonického, přitom ale kriticky ohroženého modráška černoskvřnného (*Phengaris arion*) – proběhl v CHKO Beskydy v roce 2021. Mapování provedl tým entomologa Muzea regionu Valašsko Lukáše Spitzera ve spolupráci s Biologickým centrem AV ČR a především ČSOP Salamandr s finanční podporou automobilky Hyundai.

O tomto modráskovi se na stránkách Zpravodaje psalo již vícekrát. V minulosti býval v ČR značně rozšířený. Nyní se ale již nachází v kategorii kriticky ohrožený na Červeném seznamu a je celoevropsky chráněný. Pro laika může být jen jedním z mnoha modrých motýlů, kterých mohou poletovat na každé louce stovky. Od běžných modrásků se odlišuje jak velikostí (je největší), tak i výraznými černými skvrnami na líci křídel. Odborníci také vědí, že jde o zásadní druh, na kterém se dá ukázat správné fungování přírody. Výzkumy ukázaly, že jeho ochrana není samoúčelná a správnou péčí o tohoto nádherného modráška pomůžeme i desítkám jiných druhů hmyzu a rostlin, které mají podobné nároky.

Valašsko, přesněji údolí Horního Vsacka, je jeho hlavní českou baštou a tato oblast je pro něj významná i z evropského hlediska. Populace zde existuje jen díky tradičnímu způsobu hospodaření. **Modrásek vyhledává výhřevné, k jihu či západu orientované svahy, které jsou paseny ovci, případně i koňmi a krávy. K životu potřebuje mírnou pastvu, intenzivní její ničí. Nutné je též zvětví keřů či stromků, množství krátkostébelných ploch s mateřidouškou a nabídkou nektaru. A nakonec je také potřebná přítomnost několika preferovaných hostitelských druhů mravenců rodu *Myrmica*, kteří hrají v určité fázi vývinu housenky roli**

Nejvýznamnější oblastí výskytu modráška černoskvřnného je v rámci celé republiky Horní Vsacko. V posledních letech se modrásek rozšířil a posiluje populace taky v údolí Rožnovské Bečvy. Foto: M. Koukal

adoptivních rodičů (viz box). Mravenci totiž přinášejí do mraveniště mladé housenky, které jim díky speciálnímu sekretu voní. Tam je ochraňují a živí, přestože se jim motýlí housenky „odvďečují“ tím, že jim žerou jejich larvy. Po vylíhnutí pak motýl rychle uniká z mraveniště.

Při prvním komplexnějším mapování v letech 2005–2010 vědci v CHKO Beskydy objevili 140 kolonií modráška černoskvřnného. **Mapování bylo tehdy nad očekávání úspěšné, před rokem 2004 bylo známo jen několik málo lokalit. Na druhou stranu znalost jeho preferencí a směr vývoje hospodaření na Valašsku nevěstily dobré vyhlídky. Proto jsme v roce 2021 přistoupili k ověření známého výskytu modráška a též hledání nových kolonií.** Celkem byl modrásek černoskvřnný potvrzen na 296 lokalitách, pozorováno bylo 906 jedinců. Ověřena tak byla většina dříve známých lokalit.

Počet ověřených lokalit byl vysoký a též strmě narostl počet nově objevených kolonií oproti poslednímu výzkumu. I když to lze z části přičíst detailnějšímu způsobu mapování a možnému vlivu posledních teplých a suchých let, které modráskovi vyhovují, zůstává stále Valašsko pro modráška v rámci ČR nejoblíbenějším regionem (viz údaje v Nálezové databázi AOPK ČR).

U většiny kolonií, tj. 83%, bylo zjištěno méně než 5 jedinců modráška. Celkem 10 a více jedinců bylo nalezeno pouze na 18 plochách. Většina kolonií je tedy malých, což vychází z bionomie druhu, kdy je pro přežití celé metapopulace (metapopulace je soubor dílčích vzájemně propojených lokálních populací na větším území, které se ovlivňují – pozn. red) nutná hustá síť spíše menších, ale doletem propojených, lokalit. V případě, že je modrásek na jedné ploše příliš početný, může samovolně dojít k redukci jeho populace zvýšeným predčním tlakem housenek na hnízda hostitelských mravenců rodu *Myrmica*.

Celoplošné hospodaření – seč s absencí pastvy. Nevhodný biotop pro modráška černoskvřnného – údolí Huslenky-Bratřejůvka. Foto: L. Spitzer

Ideální biotop s početným modráškem černoskvřnným v údolí Nový Hrozenkov-Babinek. Foto: J. Beneš

Nejsilnější populace jsou nyní lokalizovány do dvou údolí obce Halenkov: Lušová a Dinotice. Velmi silnou metapopulaci hostí také malé údolíčko Babínek v Novém Hrozenkově, kde je rozšířen víceméně plošně, a nyní už legendární lokalita Huslenky-Losový, kde započal jeho výzkum Janem Pavelkou na sklonku 20. století. Zde stále potkáte v rámci komplexu osluněného údolí asi největší počty modráška na hektar. Velké populace, často navíc s velmi silnými dílčími koloniemi, jsou pak v Karolince (teplé jižní svahy nad obcí), Huslenkách-Bratřejůvce (západní svahy) a Novém Hrozenkově, údolí Vranča (pravá slunná část údolí).

Slabé populace hostí obce Hovězí (silnější jsou jen ve středu údolí Hovízky), údolí Černé v Halenkově a všechna údolí ve Velkých Karlovicích a v Karolince-Stanovnici. **Důvod je jednoduchý – zde již prakticky zmizela malá stáda ovcí, a když už zde nějaká jsou, pasou se většinou na pro modráška nevhodných svazích nebo louku spásají příliš intenzivně, chybí potřebná rotace pastvy.** Modráškoví též ublížilo další scelování luk, které jsou pouze strojově sečeny, navíc v jednotném termínu. Zhoršil se ale i stav mnoha známých lokalit – **většinou se proměnily ve vzrostlý les nebo křoví. Jen u několika málo lokalit došlo ke zlepšení, buď vhodnou péčí vlastníka nebo vyčištěním za pomoci financí z grantových či dotačních zdrojů.**

V roce 2016 byla poprvé objevena populace i v údolí Rožnovské Bečvy – v Dolní Bečvě na Kamenném. Pravidelným monitoringem, včetně roku 2021, bylo zjištěno, že se nyní jedná již o středně silnou populaci, která je tvořena nejméně 15 dílčími slabšími a středními koloniemi modráška. Díky promyšlené péči o celý prostor se postupně rapidně zvedl počet pozorovaných jedinců i počet obývaných míst. Celkem zde bylo v roce 2021 pozorováno skoro 100 jedinců modráška. V okolí a v zásadě v celém údolí Rožnovské Bečvy je modrášek černoskvřnný lokální. Všechny tamní populace, kromě té na Kamenném, jsou stále ohroženy zánikem.

V dalších letech se při mapování zaměříme na celek obcí v údolí Rožnovské Bečvy, kde byl náhodně nalezen v roce 2021 v povodí potoka Kněhyně. Domapovat je též nutné samoty ve vyšších polohách všech obcí obou údolí Bečev se zaměřením na masiv Javorníků a náběhové dílčí hřbety. ■

Pozn.: RNDr. Lukáš Spitzer, Ph.D. – entomolog, Muzeum regionu Valašsko.

Modrásci a mravenci

Housenky modráška černoskvřnného jsou myrmekofilní (myrmekofilie je soužití s mravenci – pozn. red.) v hnízdech mravenců *Myrmica sabuleti*, *M. lobicornis*, *M. schencki*, *M. scabrinodis* a méně *M. rugosa*. Nevyužívají vlhkomilné druhy mravenců, jako jsou *Myrmica rubra* či *M. ruginodis*.

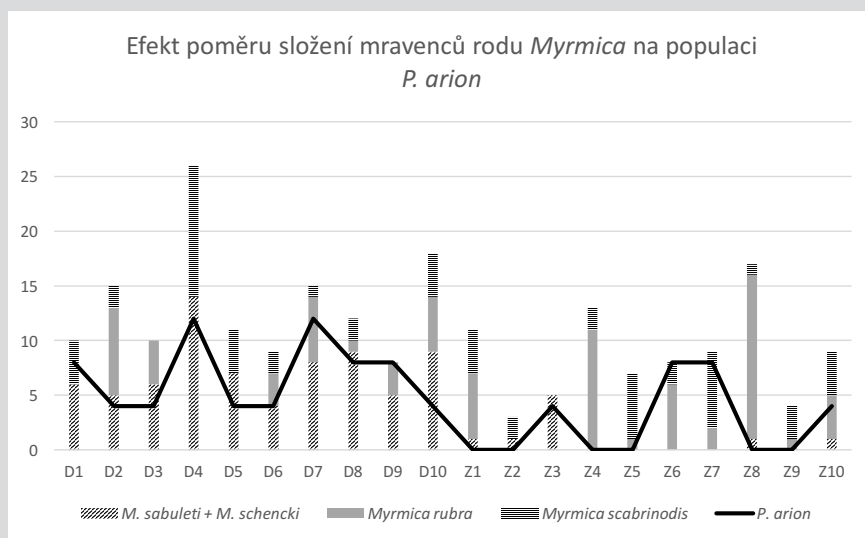
Ke zkoumání vztahu mezi mravenci rodu *Myrmica* a velikostí populace modráška černoskvřnného bylo v CHKO Beskydy vybráno 20 lokalit, z toho 10 lokalit zarostlých, avšak s jeho dřívějším výskytem před cca 10 lety. Dalších 10 ploch s vhodným biotopem bylo v posledních letech osídleno různě silnou populací. Všude byl modrášek černoskvřnný i sčítán.

Bylo položeno 2000 sacharidových a proteinových pastí. V 927 vzorcích s odchyceným alespoň jedním kusem jakéhokoli druhu mravence bylo zjištěno 23 druhů mravenců. Rodu *Myrmica* náleželo 220 vzorků. Z toho počtu patřilo 144 vzorků hostitelským druhům rodu *Myrmica*. Nehostitelský druh *M. rubra* byl zachycen v 76 vzorcích.

Analýza ukázala, že se vyprofilovaly dvě skupiny ploch – jedna s početně zastoupenými *M. sabuleti* a *M. schencki* a druhá s jejich nízkým zastoupením. **V rámci těchto skupin se pak přesně vyprofilovaly podskupiny – jedna s převážně silnou populací modráška černoskvřnného a druhá (pokud vůbec) s jen slabými dílčími populacemi v rámci silnější metapopulace.** Početnost druhu mravence, který není při přijímání housenek modráška černoskvřnného úplně preferovaný – *M. scabrinodis* – dosahovala na obou typech ploch v zásadě obdobných hodnot.

Ukazuje se, že přítomnost *M. rubra* je na všech zkoumaných plochách na svazích Valašska dána zřejmě větším množstvím stařiny a keřů, které zastiňují povrch. I na teplých stráních může *M. rubra* žít se zde hojnějšími hostitelskými druhy, včetně silné populace modráška černoskvřnného.

Stěžejní pro velikost populace modráška černoskvřnného je správný poměr dvou hostitelských druhů *M. sabuleti* a *M. schencki* vůči *M. rubra*, přičemž vliv *M. scabrinodis* není viditelný. I na vhodných plochách, kde absentují hostitelské druhy, avšak s hojnou přítomností *M. scabrinodis*, nemusí populace modráška černoskvřnného existovat.

Na plochách s dominancí dvou preferovaných hostitelských druhů *Myrmica sabuleti* a *M. schencki* takřka vždy tvořil modrášek černoskvřnný populaci. Přítomnost druhu *M. scabrinodis* je v zásadě pro velikost populace tohoto modráška jen doplňující.

Voda pro les, voda pro lidi

Michaela Běčáková, Miroslav Kubín, Aneta Valasová

Zadržování vody v krajině – téma, o kterém slyšíme z různých stran. AOPK ČR, regionální pracoviště Správa CHKO Beskydy se společně s vlastníky pozemků snaží každoročně vytvářet řadu vodních prvků zlepšujících stav přírody. Ať už jde o tůň tvořící životní prostor mnoha druhům rostlin a živočichů, přehrázky na odvodňovacích kanálech či rekultivaci nepoužívaných přibližovacích linek (lesních cest vzniklých při těžbě dřeva). Již v květnu roku 2020 byl zahájen první pokus o zvrácení chmurných vyhlídek na budoucnost zdejších lesů a vodních organismů. Byla pro to zvolena inovativní metoda jáma-hráz-jáma, kterou na východním Slovensku před jedenácti lety poprvé použil Štefan Vaľo. Celou akci odstartoval lesní dělník Ondřej Brož, který po domluvě s Biskupskými lesy a Správou CHKO Beskydy vyhloubil na nepoužívané přibližovací lince za pomoci bagru několik desítek jam zpevněných stabilizačními hrázkami, ve kterých se během srážek začala držet voda. Na podzim téhož roku byly zrealizovány další akce podobného charakteru na Jablunkovsku a Rožnovsku. Jelikož se jednalo o realizace v prudkých svazích, byl použit odlišný postup. Ten spočíval v pravidelném střídání hlubších vsakovacích pásů s nenarušenými částmi linky. Princip této metody je jednoduchý: voda, která spadne v podobě deště, okamžitě vsakuje do hlubší části půdy. Obojživelníci z ní tedy moc užítku nemají, ale stromy nemusí svými kořeny hledat vodu příliš hluboko. V roce 2021 se tato opatření realizovala na dalších místech v Beskydech a v Jizerských horách. Na rok 2022 jsou plánovány realizace i v dalších oblastech České republiky a Slovenska.

Věda a vodozádržná opatření

Před jedenácti lety testovala Slovenská akademie věd ve východoslovenských Ťahanovcích účinnost výše uvedeného vsakovacího opatření. Ve své studii prokázala, že toto opatření na snížení odtoku a eroze půdy funguje. Voda už z krajiny neodtéká, ale vsakuje do hlubších vrstev. Avšak na udusaných linkách bez úpravy se 81 % srážek přemění na povrchový odtok (pozn. ve zdravém lese povrchový odtok neprobíhá), 18 % srážek zůstane fixováno v půdních pórech, 0,5 % vody se stane součástí podpovrchového odtoku a zbytek vody (asi 0,5 %) se infiltruje do horninového prostředí. Z těchto poznatků tedy vyplývá, že většina dešťových srážek dopadajících na udusanou půdu odtéká velmi rychle pryč a pak lesu v době sucha extrémně chybí. Je nutné zmínit i fakt, že na 1 hektaru kalamitní holiny se vyskytu-

Miroslav Kubín s bagristou během workshopu představujícího inovativní způsob zadržování vody na kalamitních holinách.

je v průměru 15 % zhutněných půd. Když k tomu přičteme srážkový průměr v Beskydech 1100 mm vody na 1 m², zjišťujeme, že ročně přicházíme v Beskydech o statisíce kubíků vody, které by po okraj naplnily ne jednu přehradu na pitnou vodu. (CHKO Beskydy má sloužit jako chráněná oblast přirozené akumulace vod – pozn. red.).

V roce 2021 byl i v Beskydech zahájen vědecký experiment, který zjišťoval, jestli je rozdíl v množství vody vázané v půdě v okolí nerektivovaných a rektivovaných lesních linek. Tuto studii provedl Ondřej Vala a jeho tým z Katedry fyzické geografie a geo-

ekologie Ostravské univerzity. Statistická rozdílnost byla prokázána v letním a podzimním období, ale i za celkovou dobu měření. Výzkum ukázal, že v období nedostatku srážek vykazovala lokalita upravená metodou jáma-hráz-jáma stále dostatek vlhkosti. V letošním roce budou vědci ve svém bádání pokračovat. V Beskydech umístí poblíž přibližovacích linek průtokoměry, které jim umožní přesně vypočítat, kolik litrů vody po nich z lesa odtéká. Na tyto výsledky si však musíme chvíli počkat. Dá se ale předpokládat, že se bude jednat pro celé CHKO Beskydy o velmi vysoká čísla. ■

Co se po těžbě dřeva těžkými stroji zničilo, to se musí těžkými stroji opravit.

Plavuník cypřiškovitý – tajemný návštěvník z pravěku

Marie Popelářová

Stromovité přesličky, plavuně a kapradiny z bájného karbonického pralesa žijí na Zemi i dnes. Tedy jejich potomci, kteří už dávno nejsou dřevinami, ale bylinami. Mezi těmi obvyklými, které všichni dobře známe (přesličky, kapradiny), je na světě i několik neobvyklých, vzácných, a svým způsobem tajemných rodů. Jedním z nich jsou plavuníky. Ve střední Evropě rozlišujeme šest druhů, všechny jsou ohrožené a chráněné. Mezi nejvzácnější, kriticky ohrožené, patří plavuník cypřiškovitý. A právě ten se podařilo objevit v Beskydech.

Plavuníky připomínají ze všeho nejvíc větévku cypřiše (túje). Dorůstají maximálně 30–40 cm, oproti příbuzným plavuním jsou větve často zploštělé a poskládané do vějířků, šupinovitě listy rostou ve čtyřech řadách. Stejně jako u jiných výtrusných rostlin mají plavuníky na vrcholu lodyhy výtrusné klasy.

Centrem rozšíření plavuníků je boreální a arktická Evropa. Proto i u nás rostou tam, kde se prostředí podobá severské tundře a tajze. V Beskydech to jsou vlhké severní a západní svahy hor s mechovo-lišejníkově-keříčkovou vegetací. V bohatě vyvinutém mechovém patře převládá ploník ztenčený a dutohlávky, v bylinném patře borůvka. Takovou „beskydskou tundru a tajgu“ najdeme pouze na druhotných stanovištích – na březích lesních cest a sjezdovkách, optimálně kolem 1000 m n. m.

Na staré sjezdovce pod vrcholem Radhoště byla před lety nalezena skupina plavuníků. Teprve nedávno se podařilo rozklíčovat, o jaké druhy se jedná. Kromě běžnějšího plavuníku zploštělého (*Diphasiastrum complanatum*) botanik specialista určil i kriticky ohrožený plavuník cypřiškovitý (*D. tristachyum*), a také křížence obou rodičovských druhů, plavuník Zeillerův (*D. xzeilleri*). Beskydy si tak mohou k dosavadní šesti kriticky ohrožených druhů rostlin zaznamenat sedmý, plavuník cypřiškovitý. ■

Z terénního zápisníku šnekaře

Přírodní památka Skálí

Jiří Kupka

PP Skálí jsme dosud znali jen podle jména. O to více jsme se těšili na okamžik, kdy odhalíme tajemství jejích svahů a poznáme ji tak důvěrněji – jak jinak než pěkně po „šnekařsku“, na kolenou i vleže.

Namířili jsme si to rovnou k východní hranici přírodní památky, která se kryje s bezejmenným pravostranným přítokem Kobylské. Okraj lesní cesty s porosty dřevitosti v místě křížení s korytem potůčku vzbuzoval očekávání, a tak byla vyhlášena soutěž o dnešní prvonález. Bylo to však zbytečné... Sotva jsme se pustili do práce, už jsme na sebe začali pokřikovat: *Arianta!* *Helix!! Urticicola!!!* Šlo to ráz na ráz. Od těch největších a nejnápadnějších až po úplnou drobotinu, jakou je například čtyřmilimetrová skelníčka průhledná nebo sotva dva milimetry vysoká síměnka trojzubá. Celkem 19 druhů, pro začátek to není vůbec špatné! Stoupáme podél koryta vzhůru až na území vlastní přírodní památky, kde se před námi otevírá amfiteátr suťového lesa. V prostředí Vsetínských vrchů, kde je geologické podlo-

ží přeci jen přirozeně kyselejší, mohou plži získávat pro ně tolik důležitý vápník z listového opadu klenů. Vlhko a spousta padlého dřeva. Bylinný podrost by sice mohl být zajímavější, ale i tak jsme se na chvíli ocitli v malém malakozoologickém ráji. Na kme-

Ulita skalnice lepé dorůstá do 20 mm a vyznačuje se elegantní kaštanovou páskou po obvodu.
Foto: J. Kupka

nech a větvích lezly hladovky horské, skalnice lepé a také několik druhů závornatek. Skalnice lepá je zranitelným karpatským druhem plže. Ale největší překvapení na nás čekalo mezi závornatkami. Šlo o rozlišení kriticky ohrožené řasnatky žebernaté a ohrožené vřetenky šedivé, které patří k typickým dendrofilním (vázaným na dřevo – pozn. red.) druhům vázaným na zachovalé listnaté a smíšené podhorské a horské lesy. Oba tyto druhy můžeme právem považovat za pravý poklad PP Skálí! Zde jsme zaznamenali 22 druhů.

Ne celé území přírodní památky je však z malakozoologického hlediska tak hodnotné a zajímavé, jako tato její část (malakozoologie je věda o měkkýších – pozn. red.). Celkem pak bylo na území PP Skálí nalezeno 39 druhů měkkýšů (37 suchozemských plžů, 1 sladkovodní plž a 1 mlž) a to je úctyhodný počet! Nejběžnějšími druhy jsou vřetenatka obecná a slimák popelavý. ■

Jiří Kupka – vysokoškolský pedagog, VŠB TU Ostrava, malakozoolog

Na některé druhy kombajnem, na mateřídoušku nůžkami

OSEVA PRO s.r.o., Výzkumná stanice travinářská Zubří je semenářská organizace s dlouholetou tradicí. Její činnost spočívá zejména ve výrobě, úpravě a obchodu s osivem a sadbou. Také pro ČSOP Salamandr dodává osivo a sazeničky původních lučních rostlin, které Salamandr v rámci projektů vysévá a vysazuje na beskydské louky. OSEVA PRO již v minulosti spolupracovala na produkci semen trav i květnatých druhů s CHKO Bílé Karpaty a podílela se i na tvorbě regionální bělokarpatské směsi. V rámci Národního programu konzervace a využívání genetických zdrojů rostlin a agro-biodiverzity v letech 2012, 2013 a 2018 prováděla sběr semen bylin a trav na lokalitách doporučených Správou CHKO Beskydy. Firma se sídlem v podhůří Beskyd umí vyprodukovat osivo původních druhů rostlin, které na loukách před desítkami let běžně rostly a které hlavně z intenzivně obhospodařovaných luk mizí. Díky své poloze ale splňují jejich semínka i podmínku tzv. regionality. Matečné porosty, ze kterých se u nich na poli semínka sklízí, se zakládají z osiva posbíraného v Beskydech, a protože tady i rostou, působí na ně podobné vlivy jako na ty ve volné přírodě. Vzniká tak osivo klidné i běžných druhů, ale adaptovaných na místní podmínky. Takové rostliny mají beskydskou stopu i v genetickém kódu a tím se liší od rostlin stejného druhu třeba z Krkonoš. Zachovávat pestrost i na této molekulární úrovni je důležité například v kontextu měnícího se klimatu, kdy dopředu nevíme, které vlastnosti se budou jednot-

livým druhům hodit k adaptaci, a bylo by tedy nežádoucí, aby z populace vymizely. Určitou roli hraje i předběžná opatrnost a obavy, že při křížení rostlin z různých regionů by mohly vznikat nežádoucí změny ve vlastnostech druhu, které by vedly k jeho vymizení. Na zakládání matečných porostů a práci se semínky jsme se zeptali paní Evy Chovančíkové z OSEVA PRO.

OSEVA produkuje nejen semena trav a komerčně využívaných bylin, ale dokáže vyprodukovat i semena rostlin z přírody. Ta se sklízí z tzv. matečných porostů. Jak je složité založit matečný porost třeba mateřídoušky, a jak je složité ho udržet?

Zrovna porost mateřídoušky není moc dobrý příklad. Se založením není problém, spíš je potíž se sklizní. V rámci projektu jsme měli založené malé matečné porosty, kde jsme zralé květenství stříhali nůžkami právě proto, abychom si porost nenarušili, nevznikla holá místa a nedali jsme tak příležitost plevelům. V případě mateřídoušky je opravdu lepší sběr v přírodě.

Máme založené matečné porosty, u kterých problém se sklizní není, semena nevypadávají (hvozdík kropenatý, silenka níčí, bukvice lékařská, dobromysl obecná, řepík lékařský), za to některé druhy je třeba hlídat – kopretina, která při velkých teplotách ráda během jednoho dne dozraje a osivo vypadne. Jsou druhy, které dozrávají celý měsíc (zároveň mají pupeny, kvetou i zrají) a musí se tedy sklízet postupně například chrpa čekánek, naopak chrpa luční je na tom o něco líp, ale i tady je třeba odhadnout správný termín, kdy je největší procento zralých semen, a to taky není jednoduché.

Některé druhy jsou vhodné pro kombajnovou sklizeň, některé se posečou a nechají dozrát a až posléze se vymlátí sklízecí mlátičkou nebo ručně vydrhnou a vyčistí. Podle toho, o jaké množství osiva se jedná.

Jak dlouho po založení jsou matečné porosty trvalek v té správné kondici a produkuje nejvíce osiva?

Záleží na druhu. Některé druhy dávají semena již prvním rokem například řebříček..., samozřejmě existují dvouletky jako je třeba kopretina, mrkev, kmín... A některé druhy jsou stálíce, například bukvice lékařskou máme již 10. rokem a stále má velkou produkci osiva.

Po zkušenostech z minulých let jsme začali matečné porosty vysazovat z předpěstovaných rostlin, je to trochu více práce, ale efektivita je větší.

Používáte nějaké zlepšováky, triky, aby vám rostliny klíčily, rostly, kvetly, ...? Narazila jste při zakládání matečných porostů nebo pěstování sazenic druhů z přírody na překážky, které jste nečekala?

Zlepšováky? Triky? Ze začátku, to je vždycky pokus – omyl. Osivo do mrazu, výsev do hlíny či perlitu. Ve Výzkumné stanici máme růstovou komoru a tam se například mateřídoušce při vzházení nejvíce daří. Některé druhy při zkouškách klíčivosti dopadnou špatně, ale vzházivost mají výbornou.

Které druhy se těžko množí? Kolik času vlastně potřebují na vyklíčení nejdéle klíčící druhy?

Letos například zkouším kostival lékařský, se kterým jsme nikdy nepracovali. A ten vzhází průběžně již 2 měsíce. Z prvních klíčících rostlin mám „velké“ rostlinky a další teprve pikýruji a ještě stále raší další.

Máte nějaký druh, u kterého jste opravdu hrdá na to, že se ho podařilo přesvědčit a zdárně se u vás množí?

Hrdá, to se tak nedá říct. Já jsem ráda z každého úspěchu. Studuji literaturu a zkouším. Řepík lékařský sesbíraný v přírodě měl klíčivost i vzházivost velmi malinkou, podařilo se mi vypěstovat pár rostlin a teď ho sklízíme až opravdu přejde mrazem a vzházivost má skvělou. I takový objev mě těší.

Hlavně druhy sesbírané v přírodě se chovají úplně jinak než vyšlechtěné odrůdy nebo osiva prodávaná v obchodech.

Sazeničky kostivalu lékařského, přestože jsou z jednoho výsevu, se velikostí hodně liší. Dobře to ilustruje nepředvídatelnost, se kterou se při výsevech musí počítat. Foto: archiv Výzkumné stanice travinářské

V Zubří jsou matečné porosty mnoha druhů volně rostoucích rostlin. Foto: archiv Výzkumné stanice travinářské

Když si člověk založí louku na úhoru, s jakou dobou musí počítat, než porost začne vypadat jako louka?

Určitě 2–3 roky. První rok vzejdou hlavně trávy a jeteloviny, byliny se zapojují při správné údržbě 2. rok. Máme založenou zkušební louku, kterou pravidelně pozorujeme a vysetý druh se objevil až po 8 letech.

Pokud dostanete zakázku na produkci regionálního osiva nebo sazenic, kde sháníte osivo na založení matečného porostu? A jak dlouho trvá, než začnete produkovat nějaké smysluplné množství?

Většinu regionálního osiva máme již sesbíranou a buď v malých či větších výsadbách si osivo přemnožujeme a udržujeme. Se sazenicemi spolupracujeme pouze s ČSOP Salamandr, který si buď osivo dodá sám nebo poskytneme z našich zásob.

Zvažujete produkovat regionální směs, která by se mohla používat i na louky, tedy nejen na zahrady?

Přímo regionální směs neprodukujeme, spíš na zakázku jsme schopni v menším množství směs dodat. Například louka u známého tolerančního kostela ve Velké Lhotě je od nás, vloni jsme dodali osivo do zážitkového centra v Dolní Lomné apod. Do zahrad, což je teď velmi moderní, máme namíchanou „Valašskou zahrádku“, kterou prodáváme v našem Zahradnictví. Tady jsme museli udělat kompromis a doplnit směs o osivo

jednoletých bylin jako je chrpa modrák, mák setý nebo například naše nová odrůda zuberské pohanky seté ‚Rose‘, která má krásnou karmínovou barvu. Zákazníci chtějí mít „louku“ na zahradě krásnou hned.

Regionální směs není levnou záležitostí, protože osivo je opravdu sesbírané a předpěstované v regionu, výsevek směsi je 2–4 g na m², a to si zákazníci neumí představit, že takovou trošku vysejí na danou plochu. Jsme prostě zvyklí na travní směsi, kde je výsevek 25 g na m².

Je možné obecně popsat, jak rychle klesá klíčivost u semen?

Obecně to popsat nejde. Je to druh od druhu. Osivo jetelovin si udrží klíčivost i několik let, u bylin je to opravdu různé. Podle mých zkušeností byliny, které jsou krátkověké, ztrácí klíčivost dřív než byliny, které vydrží na stanovišti více let.

Jak nejlépe skladovat semínka, která si nasbírám na louce a chci je vyset na jaře? Nebo je lepší vyset je rovnou na konci léta po sklizení?

Podle toho, na co semínka budu používat. Pokud si chci předpěstovat rostliny, tak určitě semena usušit, dát do mrazu a na jaře předpěstovat. Pokud si sám udělám směs semen, tak vyset přímo na připravené stanoviště již na podzim. Podzimní výsevy jsou nejspolehlivější. Semena přirozenou cestou přemrzou a na jaře vzejdou, když mají ten

Matečné porosty se dožívají různého stáří podle druhu rostliny. Bukvici lékařskou mají v Zubří už deset let. Foto: archiv Výzkumné stanice travinářské

správný čas na vzházení, stejně jako v přírodě. Ale všechno je pouze o počasí. Hlavně se semena musí sbírat ve správný čas, když jsou opravdu zralá. Pokud nám louku neposečou nebo zvířata nespasou, tak je to v termínu od konce června až do září. ■

Za rozhovor děkuje Barbora Krupová.

Beskydy – lepší místo pro motýly

Ze života hmyzu

Vojtěch Bajer,
Veronika Kalníková

„Ze života hmyzu“ – tak se nejmenuje jen známé dílo Karla Čapka, ale i projekt, který se snaží znovu vytvořit v krajině domov pro vzácné druhy hmyzu. V letošním roce projekt skončí, pojďme se podívat, o co v Beskydech jde, co se tu už podařilo (a co se ještě bude dít).

Kdo?

- Péči má na starosti Správa CHKO Beskydy (AOPK ČR) a ČSOP Salamandr, spolek infinity-progress se snaží o osvětu.

Pro koho?

- 1. Pro nás všechny, získáme větší pestrost krajiny.
- 2. Pro motýly, hlavně vzácné modrásky (černoskvřnného, bahenního a očkovaného) a jasoně dymnívkového. Ale vydělá na tom i další hmyz.

Odkdy dokdy?

- 2017–2022

Co?

- Výřez křovin a stromů, sečení luk, pastva, proředění lesů, výsev a výsadba bylin...

Kde?

- Suché pastviny, mokré louky, řídké lesy.
- Především v jižní polovině CHKO (hlavně v údolí Vsetínské Bečvy), ale třeba i úplně na severu v Horní Lomné. A kromě toho i v Bílých Karpatech a Bielych Karpatech, ale tam se snaží jiní, a i pro jiné druhy hmyzu.
- 26 lokalit (s rozlohou od 0,5 do 13 ha), dohromady téměř přesně 100 ha.

Kolik?

- pastva – 252 ha / 58 ha*
- sečení – 172 ha / 35 ha*
- výřezy – 35 ha / 2 ha*
- sázení mateřídoušek – 2 200 ks, výsevy kokrhel – 1,7 ha a další...

* První číslo = už hotovo za roky 2017–2021, číslo za lomítkem = plánováno ještě pro rok 2022.

Co ještě?

- Pravidelný festival Ze života hmyzu, expozice Krása motýlích křídel, programy pro školy...

Z čeho?

- Největší část platí evropský komunitní program LIFE, nemálo přispívá také české Ministerstvo životního prostředí, podílí se i sponzoři.

Jedním z nejhroženějších motýlů v CHKO je jasoně dymnívkový, typický druh lesních světlin. Na hřebeni Javorníků, kde ještě na několika místech přezívá, pro něj znovu vznikl světlý les. Ten je navíc propojený se sousedními horskými loukami, které jasoně ke svému vývoji také potřebuje. Aby les byl pro jasoně ideální, pase se v něm a sečou se expanzivní druhy, jako třeba ostružiník. Foto: F. Jaskula

Co do plochy se projekt nejvíce zabýval pastvinami, ale byla v něm zahrnuta i péče o vlhké louky. Především o ty, na kterých roste krvavec toten. Krvavec totiž potřebuje housenky dalších ohrožených motýlů Beskyd a Valašska – modrásek bahenní (na fotografii) a modrásek očkovaný. Foto: V. Tomášek

S kriticky ohroženým modráskem černoskvřnným se potkáme na výslunných pastvinách s mateřídouškou, která je jeho živnou rostlinou. Blízko ale musí být i mraveniště, protože na mateřídoušce vylíhlé larvy motýla lákají mravence a nechají se jím do něj odnést. Tam poté požírají mravenčí larvy a postupně dokončují svůj vývoj. Proto projekt sledoval také to, na jakých místech vhodné druhy mravenců žijí. Foto: B. Krupová

Na pastvinách, které je potřeba pro motýly zlepšit, se zapojují do „práce“ nejrůznější spásací. Nejčastěji jsou to ovce, ale svým apetitem se na údržbě stanovišť podílí také krávy, koně, kozy nebo i osli. Foto: B. Krupová

Mnohé louky byly na počátku projektu již dlouho opuštěné a zarostlé neprostupným křovím. Aby měli hmyzí obyvatelé opět šanci, bylo potřeba zapojit do práce pily, křovinořezy nebo mačety. Foto: M. Konupka

Nejen pro motýly je obnovená pastva dobrá. Pichlavým rostlinám se dobytek většinou vyhýbá, proto se tu daří i jalovci. Ten by na louce neměl šanci, protože pravidelné sečení by jeho semenáčkům nikdy nedalo šanci vyrůst. Údolí Hluboké v Halenkově. Foto: V. Bajer

Nejsevernější lokalita projektu – Upalone v Horní Lomné. Bílé chomáče suchopýrů jasně ukazují na podmáčenou louku – na takovou, kde se můžete potkat s modráčkem očkovaným i bahenním. Foto: V. Kalníková

Na pastvinách, kde se mateřídoušky nedostávalo, bylo nutné tak trochu zahradičit. V průběhu 4 let na nich přibýlo přes 2 000 sazeniček této bylinky! A také desítky sazenic dobromysli, což je další rostlina, která housenkám modráška černoskvřmého vyhovuje. Foto: V. Bajer

Na některých projektových plochách byl problém s rozpínavými druhy trav. Šlo hlavně o úpornou třtinu křovištní, kterou dobytek ani zvěř nežere. K jejímu oslabení sloužily výsevy kokrhele. To je poloparazitická rostlina, která se pod zemí naváže na kořeny třtiny a postupně ji oslabí tak, že se znovu otevře prostor žádoucím kvetoucím druhům. Foto: V. Bajer

Projekt Ze života hmyzu v Bílých Karpatech

Michal Plátek

Ze života hmyzu

Kromě Beskyd probíhala velká část projektu „LIFE Ze života hmyzu“ v Bílých Karpatech. Cílem bylo pomocí motorových pil, těžší techniky a dobytka prosvětlit hustý les, pročistit zarostlé mokřady a suché stráně, abychom podpořili populace několika ohrožených druhů hmyzu – největšího evropského brouka roháče obecného, motýla jasoně dymnivkového a modrásky rodu *Phengaris*.

Celkově bylo na území Bílých Karpat vyčištěno 174 hektarů na 53 lokalitách. Z lokalit se rozlohou a druhovou bohatostí vymykají Pařičky v obci Javorník. Na 22 hektarech se podařilo obnovit starou pastvinu s nádhernými soliterními stromy. Po odstranění náletu zde byla zavedena tradiční pastva koz a ovcí. Nezaostávají ale ani lokality nad Hryzláckými a Podšíročkými Mlýny v obci Suchov s 19 obhospodařovanými hektary. Tato místa vynikají nejen biologicky, ale i krajinářsky. Kochat se zde můžeme statnými duby uprostřed květnatých orchidejových luk, které na horizontu uzavírá masiv Velké Javořiny.

Na řadě lokalit pomohly zásahy populacím cílových druhů a zároveň se podařilo zlepšit stav populací mnoha stovkám dalších, často ještě vzácnějších druhů. Celkově jsme našli přes 720 druhů brouků (v ČR žije cca 6000 druhů) a 330 druhů motýlů (v ČR žije 3000 druhů). Z toho bylo přes 200 druhů chráněných či vzácných. Z nejzajímavějších

Na lokalitě Podšíročné Mlýny proběhlo vysvobození starých dubů, které zarostly habrem a hlohem. Staré a velké stromy jsou pro biodiverzitu zcela zásadní. Foto: M. Plátek

zástupců byla nalezena teplomilná mandelinka *Lachnaia sexpunctata*, jejíž larvy se vyvíjí v mraveništích, kde požírají zbytky kořisti, kterou si mravenci přinesli do hnízda. Dále byli nalezeni brouci, které řadíme mezi tzv. pralesní relikty čili druhy žijící pouze v zachovalých lesních porostech (např. pestrokrovec *Dermestoides sanguinicollis*, nebo houbovníci *Mycetophagus ater* a *M. decempunctatus*). Velmi cenný byl nálezy rýhonošce *Leucophyes pedestris*, který žije na výhřevných stepních stanovištích a má omezenou schopnost šíření. Z motýlů byl nalezen velmi vzácný perleťovec maceškový, který je znám také z Beskyd.

Uvedené počty a druhové složení hmyzí fauny jsou unikátní a ukazují nejen na výjimečnost lokalit, ale také na vhodně zvolený management. Smyslem většiny projektových zásahů bylo dostat světlo do míst, která zarostla neprostupným křovím a stromy. Obzvláště v lesích střední Evropy se ukazuje, že druhovému bohatství hmyzu vyhovují spíše světlejší lesní porosty než hustý a neprostupný les.

Teplo, dostatek mrtvého dřeva, ale i kvetoucí byliny v lesním podrostu umožňují zdárný vývoj obrovského množství druhů hmyzu.

Diverzita lesního hmyzu je v kontextu střední Evropy jednou z nejvyšších a roháč obecný je jen pomyslnou špičkou ledovce druhového bohatství. Hmyz světlých lesů můžeme počítat na vyšší tisíce. Každý druh se specializuje na něco jiného, jeden se živí houbami rozkládajícími dřevní hmotu, další žere dřevo a všechny tyto druhy napadají nejrůznější hmyzí predátoři nebo parazité. V dnešní krajině, která je využívána buď příliš intenzivně, nebo se v ní nehospodáří vůbec a zarůstá, má smysl pro záchranu hmyzu provádět zásahy, které umožní podpořit jeho přežití. Výjimečná druhová bohatost bělokarpatských lokalit je umocněna také historickým využíváním krajiny a přítomností přirozených stanovišť. Od dob, kdy u nás běhali mamuti a srstnatí nosorožci, později zubří a divocí koně, se na zdejších územích zachovaly lesostepní formace s extrémně bohatou flórou a faunou. V pozměněné podobě pak člověk nahradil přirozené procesy pastvou a sečením, dnes motorovou pilou a křovinořezem. Forma se změnila, ale princip zůstal stejný. Projekt Ze života hmyzu tak za pomoci modernějších nástrojů pomáhá zachovat pestrou krajinu, ve které mohou vzácné druhy přežít i dále. ■

Pramenička není jenom mech aneb ČSOP Pramenička se představuje

Jiří Kupka

Když jsme v roce 2019 zakládali náš spolek ČSOP Pramenička, hledali jsme jméno, které by nejlépe vystihovalo naše aktivity. Vybavila se nám pramenička obecná (*Fontinalis antipyretica*), která je nenápadným vodním mechem, se kterým se můžeme nejčastěji setkat v potocích s čistou vodou. Tam roste pevně přichycen na kamenech či kusech dřeva a jeho dlouhé husté trsy poskytují útočiště bezobratlým živočichům, kteří díky nim nacházejí v silném proudu vody vhodné místo k úkrytu či k odpočinku. Tento až idylický popis nás přesvědčil o tom, že právě pramenička se pro nás může stát tím pravým symbolem – názvem naší organizace. Podobně jako ona si totiž chceme uchovat „pevnou půdu pod nohama“, nenechat se strhnout silným proudem dnešní hektické doby a stát se inspirací i poučením pro druhé.

Naše aktivity spojuje jeden důležitý prvek a tím je vztah k naší malé vlasti – Těšínskému Slezsku. Jeho příroda, krajina a svěbytná historie je pro nás nejen kulisou, ale také zdrojem inspirace a informací: Právě u našich předků můžeme nacházet odpovědi na mnohé otázky, které jsou i v dnešním světě stále aktuální. Moderní člověk téměř zapomněl nacházet v přírodě to, co bylo pro lidi dříve zcela přirozené.

Právě z tohoto důvodu jsme ve spolupráci s Moravskoslezským krajem uspořádali pro učitele dvoudenní akci s názvem „Jak chutná (ne)dávny život na beskydském gruntu“. Mohli jsme tak společně vstoupit do časoprostorového okna a alespoň na chvíli se ocitnout na beskydském gruntu v roce 1914, „kdy byl svět ještě v pořádku“. Díky tomu jsme si mohli uvědomit a částečně prožít nejen ten náročný život, ale také všední každodennosti a radosti, kterých se nám dnes tolik nedostává (např. pozorovat, jak nám něco vzniká přímo „pod rukama“). Myslíme si, že právě toto je jedna z důležitých součástí environmentálního vzdělávání a výchovy.

Stejně tak je důležité vnímat v krajině detaily. Proto jsme se rozhodli, opět ve spolupráci s Moravskoslezským krajem, uspořádat třídní vzdělávací akci na téma „Vrchol Lysé hory nemusí být jen nahoře“. Lysá hora je pro nás obzvláště důležitá, protože je nejvyšším vrcholem Těšínského Slezska, ale na její vrchol jsme se ani nedostali. Zůstali jsme totiž v údolí Satiny, kde jsme se díky zajímavým lektorům mohli věnovat například mechorostům, měkkýšům nebo geologické stavbě hory.

Tak to jsme my – členové Prameničky v akci. Foto: archiv ČSOP Pramenička

Doubravská dřevěnka trpělivě čeká na své znovuzrození. Foto: archiv ČSOP Pramenička

Stěžejní část našich činností v současné době zaujímají interakce mezi pohornickou krajinou a jejími obyvateli v severní části Těšínského Slezska (Karvinsko). Někteří z nich možná podleli klamnému zdání, že se zde černé uhlí těží odjakživa, a že s útlumem jeho těžby nastane „konec všeho“. Ve spolupráci s programem POHO2030, který se zabývá transformací pohornické krajiny Karvinska, se snažíme ukazovat, že tomu tak není. Jako vhodnou formu vidíme například komentované interpretační procházky krajinou, při nichž členové našeho spolku vystupují v roli postav z „dob dávno minulých“, čímž umožňují účastníkům prožít alespoň kousek historie na vlastní kůži a uvědomit si, že i pohornická krajina je stále důstojným místem

k životu.

S tím souvisí také oživení Doubravské dřevěnky (pravděpodobně stavba z konce 18. století), kterou osobně vnímáme nejen jako jednu z perel pohornické krajiny, ale také jako budoucí malé centrum regionální výchovy a vzdělávání této nedocenené části Těšínska. Ve spolupráci s obcí Doubrava, ale také s dalšími subjekty (POHO2030, Moravskoslezský kraj) připravujeme její otevření na podzim tohoto roku. To si ale vyžádá ještě spoustu práce na jejím vybavení i vzhledu, aby alespoň částečně získala zpět svou „ztracenou tvář“. Interiérem situovaným do konce 19. a začátku 20. století a tomu odpovídajícím programem si budou moci jak malí, tak velcí návštěvníci prožít zastavení v čase. Třeba se u nás někdy zastavíte i Vy! ■

Nově a lépe chrání přírodu na Lesní správě Frýdek-Místek

Tomáš Myslikovjan

Lesy České republiky, s. p., jsou největším správcem lesů v Chráněné krajinné oblasti Beskydy. Lesní správa Frýdek-Místek pak v Beskydech (i v rámci ČR) zaujímá nejvýznamnější postavení, co se týká rozsahu obhospodařovaných lesů, včetně zájmových lokalit ochrany přírody. Na území lesní správy platí dva lesní hospodářské plány (LHP) pro lesní hospodářské celky (LHC) Ostravice a Frýdek-Místek. Pro rozsáhlejší území LHC Frýdek-Místek se zpracovává LHP na území s výměrou 11 307 ha lesa. LHP platí obvykle 10 let, poměrně detailně popisuje jednotlivé lesní porosty a určuje v nich výši povolené těžby. Je proto pochopitelné, že tomuto hlavnímu dokumentu, kterým se řídí lesníci při hospodaření v lesích, věnuje státní ochrana přírody velkou pozornost. Proces tvorby LHP je náročný a zdoluhavý. Než začnou v terénu pracovat příslušní lesničtí odborníci – taxátoři, aby zachytili hlavní změny, k nimž došlo během uplynulých deseti let, shromáždí se podklady od všech dotčených organizací, včetně orgánů státní správy.

Na území CHKO Beskydy v působnosti Lesní správy Frýdek-Místek leží mnoho zájmových lokalit ochrany přírody, např. v masivu Travného, Ropice, Slavíče či Lysé hory. Téměř celá lesní správa je navíc zahrnuta do Ptačí oblasti Beskydy vyhlášené pro ochranu deseti lesních druhů ptáků (nejvíce v ČR). V bučinách jsou to lejsek malý, datel černý, strakapoud bělohřbetý, žluna šedá, puštitk bělavý a čáp černý, v navazujících vrcholových partiích s přirozeným zastoupením smrku pak tetřev hlušec, jeřábek lesní, datlík tříprstý a kulíšek nejmenší. Ochrana biotopů ohrožených druhů ptáků na Správě CHKO Beskydy řešíme dlouhodobě ve spolupráci s ornitology a samozřejmě lesníky, kteří zde hospodaří. Hledání kompromisních řešení, která by byla ještě akceptovatelná pro udržitelné lesnické hospodaření a zároveň umožnila existenci perspektivních populací chráněných druhů ptáků i řady dalších ohrožených druhů organismů, je velmi náročné. O rozsahu a formě omezení ochrany přírody probíhala s vedením lesní správy (zejména lesním správcem Ing. Tomášem Pekou) a následně i se všemi

revírníky náročná jednání. Výsledkem bylo ve správním řízení vydané rozhodnutí Správy CHKO Beskydy, které slouží jako závazný podklad pro nový LHP s popisem omezení u více jak 1 000 lesních porostů. Po zkušenostech z minulého LHP i jiných lesních správ jsme chtěli nově v jednom rozhodnutí Správy CHKO Beskydy vyřešit omezení úmyslných i nahodilých, tj. neplánovaných živelných těžeb, aby revírník měl k dispozici jedno rozhodnutí a jednu mapu se všemi omezeními na jednom místě. V novém LHP, který na území LHC Frýdek-Místek platí od 1. 1. 2021, jsme lesní porosty zařadili do 3 kategorií podle ochrannářského významu. Zjednodušeně jsou to kategorie 1a – lesy ponechané zcela bez zásahu samovolnému vývoji (524 ha, tj. 4,6 % z výměry LHC), 1b – porosty bez úmyslných zásahů pouze s dočasnou možností nahodilé těžby smrku (751 ha, tj. 6,6 % LHC), 2 – lesy s přírodě blízkým hospodařením s uplatněním výběrných principů těžby dřeva (1 733 ha, tj. 15,6 % LHC) a kategorie 3 – lesy s podrostním hospodařením s ponecháním výstavků jedle a málo zastoupených listnatých dřevin do fyzického rozpadu v rozsahu dle uvážení příslušných revírníků (8 276 ha, 73,2 % LHC).

Plošný rozsah omezení těžby dřeva v novém LHP vychází z koncepce vymezení rozsáhlejších jádrových území a jednotlivých starých porostů, které jsou propojeny lesy s přírodě blízkým způsobem obhospodařování. Jádrová území stejně jako fragmenty starých lesních porostů s prioritním významem pro zachování biodiverzity jsou aktuálně ponechány (kategorie 1a) či v blízké budoucnosti (kat. 1b) budou ponechány zcela bez zásahu.

Vymezení 11 % bezzásahových lesů na jedné lesní správě (kategorie 1a + 1b) je v rámci republiky v CHKO zcela ojedinělé. V součtu s kategorií 2 je to čtvrtina lesů s jiným režimem péče, což by mělo být dostačující pro zachování biodiverzity v celé šíři a propojenosti biotopů na úrovni většího krajinného celku. Podobným způsobem jsou v CHKO Beskydy ošetřeny i větší soukromé majetky jako salaše Kotař, Godula a Javorový, kde se s vlastníky podařilo dohodnout velké plochy lesů ponechaných samovolnému vývoji. ■

Ukázka nepasečného způsobu lesnického hospodaření s uplatněním výběru jednotlivých stromů či jejich skupin (kategorie 2). Výrazně různověký les, ve kterém jsou postupně kácené „zralé“ stromy samovolně nahrazovány mladšími. Les stále kryje půdu, zadržuje vláhu a ovlivňuje mikroklima, umožňuje existenci mnoha druhům vázaným na staré lesy a zachycuje velké množství oxidu uhličitého. Komorní Lhotka, Malinka, 2021.

Spontánní přirozená obnova lesa v kombinaci s výsadbou chybějících původních dřevin. Na ploše po dřívějších těžbách smrku byly ponechány všechny suché smrky, z nichž se již nešíří kůrovec do okolí (kategorie 1b). Z původně tmavé kulturní smrčiny bez podrostu vzniká nový přírodě blízký les. Za oplocením zabraňujícím přístupu jelení a srnčí zvěře odrůstají jedle, jeřáby, javory, buky, břízy i třešně. Morávka, pod Ropičkou, PR Ropice, 2021.

Ze zdi na mě tupě zírá....

Vojtěch Bajer

Ne, v centru Horní Lidče na vás určitě nečeká temná díra. Ani ve zdi, ani v zemi. Najdete tam zbrusu nový Trezor a zírat asi bude leckterý návštěvník.

Trezor přírody, jak se nový návštěvnícký magnet jmenuje, zaujme už neobvyklým vzhledem „trojhalí“ s kovovými „stromy“ u fasády. Především pak ale jeho obsah je – alespoň u nás – tak trochu mimo dosud běžné kategorie. A to nejen tím, že představuje hned 4 krajiny na území dvou států – Horní Lidče totiž leží na pomezí 4 velkých CHKO: Beskyd a Bílých Karpat na jedné straně hranice a Kysuc a Bielych Karpat na straně druhé.

Obrazovky, obrazovky, obrazovky...

Vstup do Trezoru otevírá film, promítaný nejen přes celou stěnu haly, ale i na zvlněné závěsy umístěné v prostoru. Následuje další

velká projekce, kterou už si ale návštěvník může ovládat sám a která propojuje prostory s poslední částí s desítkami obrazovek umístěnými v neobvyklé instalaci představující hory. A rozměrná mapa na podlaze tu umožňuje virtuální cestování s pomocí QR kódů a zvláštních čtecích zařízení.

Nezůstat uvnitř

Mohlo by se zdát, že takovou multimediální megashow ocení především „glass generation“, pokolení dotykových obrazovek. Celý Trezor má ale fungovat jako pozvánka k poznávání přírody venku. Obec Horní Lidče, která – v našich podmínkách dost neobvykle – sama naučné a zážitkové centrum vybudovala a provozuje, to chce podpořit i tím, že přímo na Trezor bude bezprostředně navazovat venkovní „expoze“. Tu bude tvořit velký přírodní areál s meandry říčky Senice.

Do trezoru veřejnost obvykle nikdo nezve, tento je naopak otevřený... Tak zkuste nahlédnout. ■

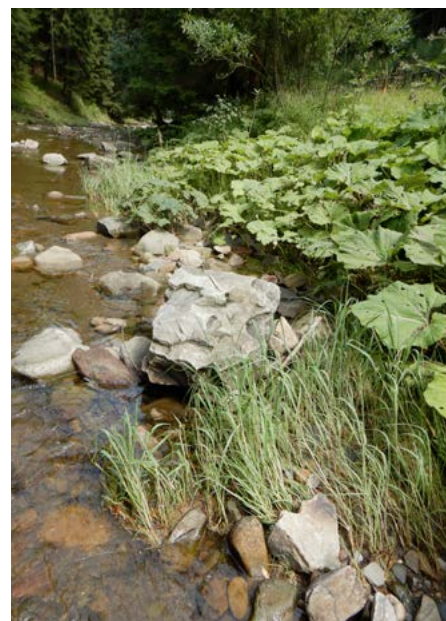
Hospodaření na beskydských loukách evropského významu

Jan Juřica

Se vstupem naší republiky do Evropské unie vznikla povinnost chránit přírodu na našem území podle jednotných evropských zásad. Ty vymezují ochranu v ptačích oblastech a evropsky významných lokalitách (dále jen EVL), které chrání tzv. předměty ochrany, a to stanoviště (jedná se o různá rostlinná společenstva) a druhy. EVL Beskydy má rozlohu 1200 km² a je po Šumavě naší druhou největší EVL. Je zde chráněno celkem 18 různých stanovišť a 13 druhů rostlin a živočichů. Jedním typem takto významných stanovišť jsou louky a pastviny – nedílná to součást beskydské krajiny. Jejich existence je podmíněná hospodařením. Pokud z luk zmizí hospodaření, tak postupně zarostou křovinami a lesem. U přírodně nejhodnotnějších luk

je hospodaření finančně podporováno. Jedná se o různé dotační programy, které jsou financovány z našeho národního rozpočtu (např. prostřednictvím zemědělských dotací nebo Programu péče o krajinu), nebo z fondů Evropské unie. Na území EVL Beskydy se takto podporuje péče o tisíce pozemků. Doposud však chyběl základní přehled o tom, jak velká část lučních stanovišť má hospodaření dotováno nebo též zajištěno. A právě to byl jeden z úkolů, které si kladl za cíl projekt s názvem „Zajištění plánovací dokumentace pro vybrané lokality národního významu v České republice“ financovaný z fondů Evropské unie. V tabulce níže uvádíme zhodnocení 5 největších nelesních stanovišť. Z ní je patrné, že největší stanoviště, jež má zároveň

největší podíl dotování, jsou ovsíkové louky. Na druhou stranu nejméně dotovaným stanovištěm jsou vlhkomilná vysokobylinná lemová společenstva. S těmi se setkáme podél vodních toků a u pramenišť a buď žádný management nevyžadují nebo je dostačující séct je v intervalu jednou za několik let. Což zároveň vysvětluje nízkou potřebu tyto porosty dotovat. ■

stanoviště	rozloha stanoviště v EVL celkem (ha)	z toho dotováno %
ovsíkové louky	8715,44	68,3
druhově bohaté smilkové trávníky	751,16	43,7
formace jalovce obecného na vřesovištích	195,9	32,7
vlhkomilná vysokobylinná lemová společenstva	93,58	9,1
polopřirozené suché trávníky	61	39,7

Srpnatka fermežová – nový předmět ochrany EVL Beskydy

Že EVL znamená Evropsky významná lokalita a že jednou takovou jsou i Beskydy jste se v tomto čísle už mohli dočíst v příspěvku na stránce 13. Žhavou novinkou je, že nám k významným druhům EVL Beskydy, tzv. předmětům ochrany, přibude nový druh – mech srpnatka fermežová.

Srpnatka fermežová je nenápadným, o to ale vzácnějším slatiništním (*) mechem. Ohrožená je jak v České republice, tak po celé Evropě. Typicky ji můžeme nalézt na zachovalých rašelinných a slatiných loukách v pahorkatinách a v podhůří. Ojedinele roste na celém území České republiky a centrum výskytu má na Českomoravské vrchovině. Řada historických lokalit ale již ledaskde zanikla. Na úze-

mí EVL Beskydy se nyní nachází na třech místech – v Přírodní památce Obidová (obec Krásná), na Stoligách a Upalonem (obec Horní Lomná). Srpnatku fermežovou zde nalezneme zejména v blízkosti vodních stružek a prameništ. Největší nebezpečí pro ni představují zarůstání a změna vegetační skladby, které na rašelinistích a slatiništích probíhají v důsledku zásahů do vodního režimu, změny chemismu nebo chybějícího vhodného managementu. (VK)

* Slatiniště je typem rašelinistě, které je zásobováno minerálně bohatší povrchovou vodou. Kyselá vrchoviště jsou oproti nim dotována chudší vodou dešťovou.

Foto: Štěpán Koval

Infotabule k lokalitám LIFE "Ze života hmyzu"

K projektu LIFE "Ze života hmyzu" patří i část věnovaná osvětě. Abychom upozornili na některé významné "hmyzí" lokality, které se nám povedlo obnovit a dále udržovat, umístili jsme na ně informační tabule. Nejsou to ale ledažaké tabule. Chtěli jsme, aby působily nenásilně, dokázaly splynout, ale i zaujmout, něco povyprávět, ale návštěvníka nezahltit a také, aby něco vydržely. Nebyla to snadná výzva, ale splnili jsme ji. Jak? To můžete posoudit sami při návštěvě Portáše v Javorníkách, Infocentra Ursus v Dolní Lomné či stráně v Dintockém údolí v Halenkově. Tabule jsou z dubového masivu a je na nich řemeslně vyřezán a vypálen životní příběh v Beskydech projektem podporovaného modráška černoskvrnného, nebo roháče obecného, o kterého pečujeme v Bílých Karpatech. (VK)

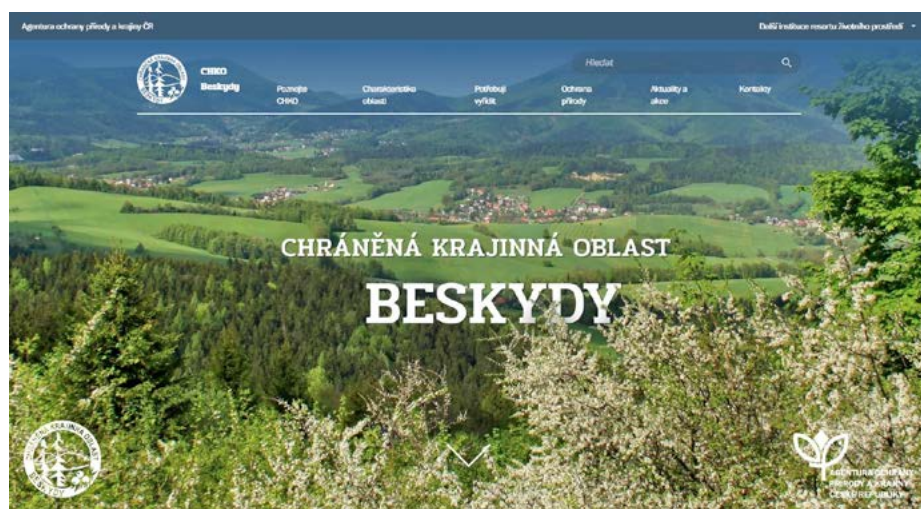
Mira Kubín nominován na environmentální cenu Josefa Vavrouška

Josef Vavroušek byl první polistopadový ministr životního prostředí a jeden z hlavních představitelů konceptu trvale udržitelného života. V roce 1968 se zúčastnil expedice směřující do nemocnice v Africkém Lambaréné, kam vezla zásilku léků. Miloval hory, což se mu stalo v roce 1995 osudným, kdy zemřel pod lavinou ve slovenských Roháčích. Na jeho počest uděluje každým rokem Nadace Partnerství Cenu Josefa Vavrouška, jejímž cílem je ocenit konkrétní činy pro zdravé životní prostředí a udržitelný rozvoj. Letos byl no-

minován i náš kolega Miroslav Kubín, který prosazuje inovativní metody zadržování vody v lesích, je zakladatelem odborné platformy AQUAINOVA – Inovace ve světě vody. Blíže o metodě se můžete dočíst i v tomto zpravodaji na straně 4. Letošní 26. ročník už zná své vítěze. Prestižní ocenění si odnesl zoolog Mojmír Vlašín, ekolog a aktivista Jiří Malík a žákyně 9. třídy základní školy Ludmila Kozlová. Všem nominovaným i oceněným gratulujeme. (AV)

Nový web CHKO Beskydy

Dočkali jsme se! Po dlouhých přípravách byl ve středu 15. června 2022 spuštěn nový web CHKO Beskydy. Nejsme v tom však sami – nový kabát navlékly i weby všech ostatních chráněných krajinných oblastí v ČR, ale i Agentury ochrany přírody a krajiny České republiky. Nové stránky státní ochrany přírody by tak měly být přehlednější, aktuálnější a zábavnější, než tomu bylo doteď. Stačí jen do svého oblíbeného internetového prohlížeče zadat adresu beskydy.nature.cz a sledujte aktuality, pozvánky na akce a další informace. (MB)

Medvědi na Slovensku

František Šulgan

V březnu se v Dolní Lomné konalo setkání zástupců Agentury ochrany přírody a krajiny ČR a Štátné ochrany přírody SR. Z celé řady zajímavých příspěvků uvedu změny Zákona o ochraně přírody a krajiny č. 543/2002 Sb., kterým od 1. 4. 2022 vznikla na Slovensku samostatná Správa národních parků, na kterou přechází, kromě jiného, i řešení konfliktů s medvědy.

Ochrana medvěda byla na Slovensku zavedena v roce 1933. V té době zde žilo do 30 medvědů. Dnes je populace stabilizovaná a tvoří ji asi 1200 jedinců. Každoročně byl povolován jejich regulační lov nebo lov tzv. škodníků. Protože je medvěd celoročně chráněným druhem, problematiku řeší Ministerstvo životního prostředí prostřednictvím Štátnej ochrany přírody SR. Z důvodu potřeby osvěty, předcházení možných konfliktních situací a škod nebo z potřeby operativního řešení

nebezpečných střetů medvěda a člověka byl zřízen Zásahový tým. Ten má oprávnění zabezpečovat plašení, odchyt nebo usmrcení medvěda, který svým chováním mimo místa přirozeného výskytu bezprostředně ohrožuje zdraví nebo bezpečnost obyvatel. V rámci Slovenské republiky je Zásahový tým rozdělen do dvou oblastí – severní tým a jižní tým. Na území CHKO Beskydy navazuje činnost obou týmů – severní tým (tel. +421 903 201 978 pro okres Čadca) a jižní tým (tel. +421 903 201 879 pro okresy Bytča, Považská Bystrica a Púchov). V případě výskytu medvěda hnědého se Zásahový tým řídí schváleným postupem. Zoolog Správy NP Malá Fatra RNDr. Tomáš Flajs k tomu sdělil: „Je to dobré řešení. Tak například v případě usmrcenia zvieratá sa usmrť konkrétny problémový jedinec. V minulosti sa často stalo, že sa zastrelil príslušníkom poľovného združenia jedi-

nec, ktorý na lokalite bol náhodne a škody nespôsoboval. Poľovníkom bola tiež odobraná možnosť spolplatneného odstrelu medveda.“

Medvěd hnědý je v legislativě EU zařazen mezi přísně chráněné druhy. Na Slovensku je zařazen mezi chráněné druhy živočichů s vysokou společenskou hodnotou (při usmrcení medvěda se v trestním řízení počítá s částkou až 5000 EUR). ■

Jak v Beskydech skloubit lidské aktivity a neníčit živou přírodu?

Petr Orel

V pátek jsem se pracovním vrátil ke své profesi – ochraně přírody. Zúčastnil jsem se pracovního jednání, nebo spíše společné pochůzky, v okolí nejvyšší hory Beskyd – Lysé hory. Setkání organizovala Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, RP Správa CHKO Beskydy společně s Lesní správou Frýdek-Místek.

Na pochůzku byla pozvána vedení obcí z širšího okolí této majestátní hory. Smyslem akce bylo zástupcům obcí přiblížit nejceněnější přírodní lokality v této části hor a diskutovat nejozřejavější otázky spojené s jejich smysluplnou ochranou a jejich zachováním i pro další generace.

Jako zcela zásadní se jeví sladění zájmů rekreačního využití zájmového území s tím, co dané území snese z hlediska zájmů ochrany přírody. Ukazuje se, že zatížení některých částí Beskyd, a Lysá hora k nim bezesporu patří, je obrovské. Míra některých sportovních aktivit (noční sportovní akce, skialpinismus, nelegální motorismus atp.) přestává být únosná a má výrazný negativní dopad na živou přírodu.

Starostky a starostové měli možnost při tomto neformálním setkání získat větší povědomí

o přírodních hodnotách navštíveného území. Bylo diskutováno o možnostech intenzivnější spolupráce obcí v ochraně beskydské přírody. Mile mě překvapila velká účast zástupců obcí a jejich zájem o danou problematiku.

Velmi pak oceňuji tento způsob komunikace státní ochrany přírody se zástupci komunál-

ních politiků. Ukazuje se, že je to obtížná, ale velmi nutná a potřebná cesta, jak sladit zájmy ochrany přírody s aktivitami, na které mají zásadní vliv obce a města. Samozřejmostí určitě není ani aktivní spolupráce ochranářů s lesními hospodáři. Zdá se však, že na území Lesní správy Frýdek-Místek to jde. ■

BESKYDY – zpravodaj chráněné krajinné oblasti / Ročník XIX, číslo 1/2022. / Vychází 1–2x ročně. / Vydává ČSOP Salamandr (Za Hážovkou 1819, 756 61 Rožnov pod Radhoštěm, tel.: 571 613 241, e-mail: salamandr@salamandr.info, IČ 70238723) ve spolupráci s AOPK ČR – RP Správa CHKO Beskydy (571 654 293, beskydy@nature.cz). / Náklad 1 000 výtisků. / Číslo vyšlo v létě 2022 v Rožnově pod Radhoštěm. / Tisk: GRAFIA NOVA s.r.o., Zašová / Grafika: sumec+ryšková, Prostřední Bečva. / ISSN 2533-5243/ NEPRODEJNÉ

Autoři článků, u kterých není jinak uvedeno, jsou pracovníky Správy CHKO Beskydy nebo ČSOP Salamandr / Zodpovědný redaktor: Vojtěch Bajer (ČSOP Salamandr) / Vedení redakční rady: František Jaskula a Veronika Kalníková (Správa CHKO Beskydy).

Autoři fotografií: Vojtěch Bajer, Jiří Beneš, František Jaskula, Veronika Kalníková, Martin Konupka, Miroslav Koukal, Štěpán Koval, Barbora Krupová, Jiří Kupka, Tomáš Myslíkovan, Michal Plátek, Marie Popelářová, Lukáš Spitzer, František Šulgan, Václav Tomášek, Petr Wolf, archiv ČSOP Pramenička, archiv VST.

BESKYDY – zpravodaj chráněné krajinné oblasti je periodickou tiskovinou evidovanou pod MK ČR E 17444

Netopýr velký

Petr Wolf

Popisné texty v knihách často začínají konstatováním, že se jedná o poměrně běžný a rozšířený druh. Na druhou stranu je jedním z předmětů ochrany v Evropsky významné lokalitě Beskydy a je řazen do kategorie kriticky ohrožený druh, tj. mezi nejpřísněji chráněné živočichy. Jak si tento rozpor vysvětlit? Zatímco většině druhů netopýrů stačí poměrně malé úkryty, tedy různé štěrbinny či dutiny ve stromech a skalách, netopýr velký vyžaduje větší prostory. A těch je v přírodě nedostatek. Tedy alespoň těch, kde je dost klidu a správné klimatické podmínky.

Samice vytváří letní kolonie na půdách větších budov, jako jsou kostely, zámky či školy, kde ve druhé polovině června rodí jedno mládě. Samci jsou většinou samotáři. Samci a samice se potkávají až koncem léta ve vhodných úkrytech, často na budoucích zimovištích, kdy dochází také k páření. Zajímavostí je, že samice si uchovávají sperma a k oplodnění dochází až po přezimování, aby k porodu došlo až ve vhodnou dobu. V září můžeme před jeskyněmi pozorovat společný let samic, samců a odrostlých mláďat, který množstvím jedinců ve vzduchu vzdáleně připomíná včelí rojení. Je to prostě místo, kde se utužují nebo navazují nové sociální vztahy v rámci společenství. Mezi zimovišti a letními úkryty může být vzdálenost 20–50 km, vzácněji i větší. Netopýr velký je na zimovištích dobře

Půda kostela ve Valašské Bystřici každé léto hostí unikátní kolonii netopýra velkého.

V červnu rodí samice pouze jediné mládě. Vzhledem k jejich velké úmrtnosti během prvního roku života se početnost letní kolonie během let příliš nemění.

známý a poměrně nápadný, protože podobně jako vrápenci visí volně na stropě. Oproti jiným druhům snáší větší rozpětí teplot (mezi 3–10 °C), takže jej najdeme kromě jeskyní i v různých sklepeních nebo štolách.

Je poměrně známo, že se netopýři orientují pomocí echolokace, tedy pomocí odposlechu ultrazvukových výkřiků odražených od okolních předmětů. Netopýr velký je zajímavý tím, že používá kombinaci echolokace a čichových vjemů. Jeho hlavní kořisti jsou neletaví, mnohdy silně páchnoucí, brouci – střevlíci a vrubouni, které sbírá přímo ze země nebo z kůry stromů. Létá poměrně nízko nad zemí a vydává echolokační signály o nízké frekvenci (16–30 kHz). Působením těchto signálů dochází ke zrychlenému odpařování aromatických látek na povrchu lovených brouků. Netopýři jsou pak schopni je objevovat ve slabé vrstvě mechu či hrabanky. Ze svého úkrytu létá na loviště vzdálená i 8–15 km. Po lovu se nemusí nutně vracet do kolonie, ale může přečkat den ve stromové dutině. Jak název druhu napovídá, jsou to větší zvířata s rozpětím křídel 45 cm. Tomu odpovídá i množství zkonzumované potravy. Když přičteme fakt, že letní kolonie může čítat i několik stovek jedinců, pak není překvapením, že

Velcí střevlíci představují hlavní část potravy. Netopýři je sbírají z povrchu půdy nebo i z hrabanky.

se na půdách může hromadit i poměrně značné množství trusu, tzv. guána. V dřívějších dobách se jednalo o poměrně ceněné hnojivo, dnes s úklidem musí pomoci ochrana přírody prostřednictvím dotací. Běžně se tento druh dožívá pěti let, ale nejstaršímu kroužkovanému jedinci bylo dokonce 38. ■

Rok 2022 byl Českým svazem ochránců přírody vyhlášen Rokem netopýrů. Zajímavé informace o nich najdete na: biodiverzita.csop.cz, ceson.org, sousednetopyr.cz.

Zpravodaj byl vydán v rámci projektu Ze života hmyzu (LIFE16 NAT/CZ/000731), který je podpořen z programu LIFE EU, Ministerstvem životního prostředí České republiky a Ministerstvem životního prostředí Slovenské republiky. Obsah vyjadřuje názory autorů a poskytovatelé dotace za něj nenesou odpovědnost.